Itzik Manger

פאָלקלאָר און ליטעראַטור

דער נײַ־צײַטיקער אַנטיסעמיטיזם — און דווקא דערפאַר, ווײַל ער איז געקומען אין אַזאַ ברוטאַלער פאָרם אין קלאַסישן לאַנד פון ייִדישער אויפקלערונג־באַוועגונג — האָט ליקווידירט, און דוכט זיך אויף אייביק, די אַסימילאַציע אַלס לייזונג פון דעם ייִדישן פּראָבלעם. די צעטומלטע ייִדישע אינטעליגענץ זוכט און טאַפּט דעם וועג צוריק. צוריק צו די פאַרלוירענע ייִדישע אייגנאַרטן; אַט די אייגנאַרטן, וואָס מען האָט אַ מאָל ליקווידירט מיט אַ משכּילישן זשעסט: „אָפּגעשטאַנען", „אַזיאַטיש".

דערקענען און געפינען דעם וועג צום אייגענעם פאָלק — דאָס איז איצט דער לאָזונג און די בולטע טענדענץ פונעם ייִדישן אינטעליגענט. סײַ פון דעם ביז איצט אין גאַנצן אַסימילירטן, סײַ פון דעם אין די אייגענע ד' אמות געבלי־בענעם, וואָס האָבן אין משך פון די לעצטע צענדליקער יאָרן געלייגט מער דעם טראָפּ אויף אייראָפּע און מיט אַ ברייטער האַנט געעפנט טיר און טויער פאַר אַלע דרויסנדיקע השפּעות, וואָס האָבן אין אַ געוויסן מאָמענט געשטעלט אין סכּנה די אינערלעכע אייגנאַרטן פון דער ייִדישער פאָלקסקולטור.

דער ערשטער און סאַמע וויכטיקסטער טריט צו דער פאָלקס־דערקענטעניש — איז די דערקענטעניש פון דער פאָלקס־נשמה. און דער בולטסטער אויסדרוק פון דער פאָלקס־נשמה איז זײַן פאָלקלאָר.

ווען דער פּוילישער פּולקאָווניק אַדאַם קאָץ האָט אין וואַרשע געלייענט זײַן ערשטע „אָזאָן"־דעקלאַראַציע דורכן ראַדיאָ, האָט די ייִדיש־פּוילישע אינטעליגענץ אַ ציטער געטאָן. די דעקלאַראַציע איז געווען דער ערשטער אָנזאָג פון אַ היט־לעריסטישן קורס אין פּוילן. די ייִדיש־פּוילישע אַסימילאַציע האָט אַ טיפן קרעכץ געטאָן. די הערלעכע שאַטנס פון מיצקעוויטשן און סלאָוואַצקין האָבן אָנגעהויבן צו פאַרבלאַסן. די אילוזיע פון אַ בשותּפותדיקער פּוילישער קולטור האָט אַראָפּ־געלאָזט די פליגל.

ווי אַזוי האָט אין דעם מאָמענט רעאַגירט דער פּשוטער פּוילישער ייִד, דער ייִד מיטן קליינעם, קײַלעכדיקן היטעלע אויפן קאָפּ ?

ער האָט מיט אַ ביטערן שמייכל אַ פרעג געטאָן בײַם צווייטן ייִדן:

— וואָס האָט ער הײַנט געדרשנט, דער „קאַצקער" ?

וויפל ביטול און איראָניע עס ליגט אין דער דאָזיקער פראַגע, שאַרפע ייִדישע איראָניע.

הײַנריך הײַנעס פלירט מיט די אַנעמישע דײַטשישע וואַסער־פרײַלינס וואָלטן די נאַציס נאָך געקענט פאַרטראָגן. אָבער הײַנעס שאַרפע ייִדישע איראָניע האָט אַפילו געריצט דעם גוטמוטיק דײַטשישן בירבירגער.

מיטן אויער צו דעם, וואָס דאָס פאָלק טראַכט, זינגט, חלומט און רעדט, דערקענט מען דאָס פאָלק. ווען איבערן דײַטש־אַסימילירטן ייִד איז געקומען די גרויסע קאַטאַסטראָפע, ווען אַ ברוטאַלער פעלדפעבל־קולט האָט אַ דונער געטאָן: „יודאַ, הינאַוס!". האָט זיך דער דײַטשישער ייִד אויפגעכאַפּט פון זײַן גלײַכ־באַרעכטיקונג־חלום, פון זײַן דײַטשישן קולטור־טראַנס און האָט גענומען לויפן...

אָבער אין זיך און מיט זיך טראָגט ער אַ ממזר — אַ פרעמדע שפּראַך און פרעמדן ניגון.

און כּל־זמן ער וועט נישט גרינטלעך אָפּטרײַבן אָט דאָס פרעמדע, וועט פאַר אים זײַן פאַרשטעלט דער וועג צום ייִדישן.

אַ שווערע אָפּעראַציע. אפשר וועט זי געראָטן. אפשר וועט אַ ייִדישן דאָרף־צדיק געראָטן אַרויסצוטרײַבן דעם פרעמדן קולטור־דיבוק, וואָס רעציטירט נאָך אויף דער וואַנדערונג צווישן גרענעצן און פעלקער לעסינגס משל וועגן די „דרײַ רינגען" און שילערס „דאָן קאַרלאָס".

דאָס נעמלעכע מיט דער ייִדיש־פּוילישער אַסימילאַציע, די אינערלעך־אָפּגע־פרעמדטע פון דער ייִדישער פאָלקס־נשמה אין אירע קאָלאָסאַלע רעזערוון. די שאָטנס פון קראַשינסקיס „ניעבאָסקאַ קאָמעדיאַ" און די סימבאָלן פון וויספּיאַנסקיס „חתונה" ליגן אויף אַן אַנדער שטח, ווי די געשטאַלטן פון בעל־שם און פונעם באַרדיטשעווער זצ"ל.

איך לייקן נישט די שיינקייט פונעם פרעמדן מיטאָס. אָבער איצט, אין דער היסטאָרישער רגע, ווען אַ פאָלק דאַרף און האַלט בײַ אַן אינערלעכער קאָנסאָלי־דאַציע, מוז מען דאָס פרעמדע גרינטלעך פאַרגעסן, כּדי צו געפינען דאָס אייגענע און דערמיט — זיך אַליין.

די ייִדישע ליטעראַטור האָט אין אירע בעסטע דערגרייכונגען קיין מאָל נישט פאַרלוירן דעם קאָנטאַקט מיטן ייִדישן פאָלקסלעבן, און במילא מיטן ייִדישן פאָלקלאָר.

צי איז בכלל מעגלעך אַ לעבעדיקע ליטעראַטור אָן אַ פאָלקלאָריסטישער באַזע ?

דער ענטפער איז: לא מיט אַן אלף.

דער בעסטער באַווײַז איז די נײַע העברעיִשע ליטעראַטור, דאָס נײַע העב־רעיִשע טעאַטער און דאָס גלײַכן. דער העברעיִזם האָט אַוועקגעשטעלט די פראַגע פּשוט און קלאָר:

דער גלות האָט צעבראָקלט דאָס ייִדישע פאָלק שפּראַכלעך און קולטורעל. מען דאַרף דאָס צעבראָקלטע זאַמלען און שאַפן אַ גאַנצקייט, אַן אָרגאַנישקייט.

הינטערן העברעיִזם שטייט דער ציוניזם. אַ מעכטיקע נאַציאָנאַלע רענעסאַנס־באַוועגונג. די אויפלעבונג פון דער העברעיִשער שפּראַך איז אַ העראָיִשער אָנ־

Folklore and Literature

Modern anti-Semitism, which reached its climax in the most com plete and most savage form under Hitler, in Germany, the classic land of Jewish emancipation and assimilation, must have destroyed all the illusions that people still had about assimilation as a solution of the Jewish problem. A great many Jews who had been trying to escape from the "backward," "obsolete," "Asiatic," "ghetto peculiar-ities" which made the Jews a distinct people with its own ways and character, are now struggling to find their way back to those Jewish values which they had despised.

The first and most important step, I think, should be to try to dis cover the Jewish folk life, to learn to know the soul and spirit of th folk, through its folklore. If you lay your ear to listen to what th folk thinks, dreams, says, sings, you will know its life. When Hitle took command in Germany and bawled at the top of his voice, "Jew get out!" the German Jew started to run—but he carried with him like the old man of the sea, around his neck the German languag and the German culture, which would not let him get to grips with th Jewish culture. It's a hard case. It may be that some Jewish villag Tzaddik will succeed in exorcising the foreign-culture Dybbuk tha keeps him reciting on his wanderings Lessing's parable of "the thre rings." The same with the Polish-Jewish assimilationists, who soaked themselves in Krasinski's *Undivine Comedy* and Wyspianski's *Wed ding*. They are not the stuff of which the Baal Shem and Rabbi Lev Yitzchok were made.

I am not denying the beauty of the foreign mythos. But at a time like this, when a people must consolidate, it must get away from the foreign, to discover itself. The great thing about Yiddish literature is that it never lost contact with the soul of the Jewish people, and with Yiddish folklore.

Is a living literature possible without a folklore basis? No. You have the proof of that in the new Hebrew literature and the new Hebrew theater. The problem as they saw it and posed it is as follows: The Galuth, the exile and dispersion, broke up the Jewish people in lan-guage and culture. The fragments must be collected and put together again, assembled, to make it a unity, a whole. Behind Hebraism stands Zionism, a powerful national renaissance movement. The revival of the Hebrew language is a heroic effort to find the national synthesis to join together what the Galuth had sundered. Zionism, which rep-

resents in our day the idea of Jewish statehood, has not by chance taken its stand with Hebrew, which is the language in which the Jewish people created its greatest literary achievement, the Bible, the language in which the Jewish people lived its life in the era of Jewish independent statehood. Two such tremendously romantic arguments should have created a great new modern Hebrew literature.

But is the new Hebrew literature an organic expression of Jewish folk life and Jewish folklore? If I say that Bialik was the last Jewish poet in Hebrew it may sound a paradox. But I think it is true. Bialik's close and intimate contact with Yiddish folk song, with the Slav landscape, with Galuth life is there in all his work, the snow-covered Slav countryside, the heart throb of the Jewish folk-soul. It is thoroughly Jewish right through. If only the language were Yiddish—and Bialik wrote much of his work too in Yiddish. He felt that it was the natural thing for him to do.

Bialik, the greatest modern Hebrew poet, was inspired by the Yiddish folk song. It was the last real contact that modern Hebrew literature had with the Yiddish folklore foundation. After Bialik Hebrew literature moved away from the Galuth and its folklore. And without them it remained hanging in the air. What true feeling and pathos the new modern Hebrew literature has, it owes to its memories of the Bible, which are stored up in the Hebrew language itself, and in the landscape of the Land of Israel. But you feel the lack of a living organic and creative new Hebrew folklore.

So, with the landscape of the Land of Israel in mind, Hebrew literature and the Hebrew theater have gone for their theme song to the Arabs. The Arab song serves as a substitute for the Hebrew folk song. When the Israel Hebrew Theater Ohel presents a Biblical play, like *Jacob and Rachel*, it produces it as though it were a play of Arab Bedouin life—on the assumption that the Patriarchs in their day lived like Arab Bedouin sheikhs. It is an Arabic, not a Hebrew play, though the language in which it is played is Hebrew.

The new-Hebrew experiment is not the only attempt that has been made to continue a literature without a folklore base. The classic example is the Latin poetry of the time of the Humanists. There is of course a lot of good poetry there, but without the human life of the ancient Latin-speaking folk masses in Rome, who no longer existed when the Humanists wrote their late-Latin poetry, it was an unsubstantial thing. The spirit, the folk life had passed to the living vernacular languages that had descended and inherited from the Latin. Dante, Petrarch and Boccaccio all wrote in Latin, but their greatness rests on the work they did in the vernacular.

The living language and the living folklore is the rich black soil on which a literature grows. The crown of English folk-creation is the ballad. The crown of English literature is the drama. The strong sense of the dramatic which the English folk showed in its ballads ripened to Shakespeare's supreme dramatic genius.

The crown of Jewish folklore creation is the Yiddish folk humor, the Jewish joke, which ripened to the genius of Shalom Aleichem. When we consider the active-heroic role of the English in world history, and the passive-heroic role of the Jews in modern world history we realize how that came about.

Neither Hebrew nor Yiddish literature has yet produced a great drama. It is strange, for a people like the Jews who have such a dramatic past and such a dramatic tragic present. But it has no great dramatic literature. The Bible alone gives us a multitude of dramatic figures. Yet not one of them has been given great dramatic form in either Hebrew or Yiddish literature. The figure of Cain, who slew his brother, the tragedy of King Saul, the Hamlet of Jewish history, the Jewish Iphigenia story, Jephthah's daughter—they have none of them yet been cast into great dramatic form in our literature. Jephthah's daughter and Iphigenia—two sisters with a like fate. But the story of Iphigenia was made great tragedy by Greek, German and French masters. Jephthah's daughter has been treated only by one Yiddish writer, Sholem Asch, and it is not one of his successful plays.

שטרענג צו געפינען די נאַציאָנאַל־סינטעטישע פאָרם, וואָס זאָל צונויפזאַמלען דאָס, וואָס דער גלות האָט צעשליידערט. דער ציוניזם — די באַוועגונג, וואָס טראָגט אויס אין אונדזער צייט דעם ייִדישן מלוכה־געדאַנק האָט, און גאָר נישט צופעליק, אַרויסגערוקט יענע שפּראַך, וואָס פאַרקערפּערט מיט זיך די גרעסטע קולטור־שאַפונג פונעם ייִדישן פאָלק — דעם תנ״ך. די שפּראַך, אין וועלכער ייִדן האָבן זיך אויסגעלעבט בעת זייער מלוכיש־נאַציאָנאַלער זעלבשטענדיקייט. אַזויגע צוויי סימבאָליש־ראָמאַנטישע אַרגומענטן האָבן געהאַט דעם כּוח צו באַשאַפן אַ נייע העברעיִשע ליטעראַטור און קולטור.

צי איז אָבער די דאָזיקע נײַ־העברעיִשע ליטעראַטור אַן **אָרגאַנישער** אויסדרוק פונעם ייִדישן **פאָלקסלעבן** און זײַן **פאָלקלאָר**?

ווען איך וועל זאָגן, אַז ביאַליק איז געווען דער לעצטער ייִדישער דיכטער אויף העברעיִש, וועט דאָס אפשר קלינגען ווי אַ פּאַראַדאָקס. אָבער ס'איז פּאָרט אַזוי. ביאַליקס אינטימער קאָנטאַקט מיטן ייִדישן פאָלקסליד („שירי העם"), מיט דער סלאַווישער לאַנדשאַפט, דער גלות־לאַנדשאַפט („שירי החורף"), באַווײַזן עס: שניילאַנדשאַפט אין ייִדישן פאָלקסליד, דער ציטער פונעם ייִדישן פאָלקס־געמיט אויפן פאָן פון אָט דער סלאַווישער לאַנדשאַפט. ס'האָט נאָר געפעלט, אַז דאָס דאָזיקע ליד זאָל אויסגעזונגען ווערן אויף ייִדיש. און ס'וואָלט געווען קלאַסיש.

דער גרעסטער נײַ־העברעיִשער פּאָעט איז סטימולירט געוואָרן פון ייִדישן פאָלקסליד. ביאַליקס אינטימער קאָנטאַקט מיט ייִדיש און מיט זײַן פאָלקס־ליטעראַטור איז געווען דער לעצטער קאָנטאַקט פון דער נײַ־העברעיִשער ליטע־ראַטור מיט דער ייִדיש־פאָלקלאָריסטישער באַזע. די העברעיִשע דיכטונג נאָך ביאַ־ליקן האָט זיך אַלץ מער און מער **דיסטאַנצירט** פונעם גלות און זײַן פאָלקלאָר. און בלײַבנדיק אַליין, איז זי געבליבן הענגען אין דער לופטן. דער פּאַטאָס, וואָס די דאָזיקע ליטעראַטור פאַרמאָגט, האָט זי צו פאַרדאַנקען די תנ״כישע רעמיניסצענצן, וואָס ווירקן אין דער העברעיִשער שפּראַך גופא. אײַנגעשלאָסן אין דער פּאַלעסטינישער לאַנדשאַפט, פילט זיך בולט אין איר דער דוחק פון אַן אָרגאַניש־שעפערישן העברעיִשן פאָלקלאָר.

אַנטלײַט מען טאַקע דעם ניגון בײַ די אַראַבער. און דער אַראַבישער ניגון טראָגט אויף זײַנע פליגלען דעם סוראָגאַט פון אַ העברעיִשן פאָלקסליד. אַז דער פּאַלעסטינער אַרבעטער־טעאַטער „אוהל" וויל געבן אַ ביבלישן ספּעקטאַקל „יעקב און רחל", נעמט ער די הלבשה און די פּאַנטאָמימע בײַ די בעדויִנער אין מדבר. אַרויסגייענדיק פון דער השערה, אַז אַזוי האָבן געמוזט רעדן און זיך באַוועגן די אבות אונדזערע, שאַפט דער „אוהל" אַ בעדויִנישן ספּעקטאַקל און נישט קיין העברעיִשן, הגם דער יעקב־ורחל־שפּיל ווערט געשפּילט אויף העברעיִש.

דער נײַ־העברעיִשער עקספּערימענט איז נישט דער איינציקער פּרוּוו אין דער קולטור־געשיכטע פון די פעלקער אויפצוהאַלטן און ווײַטער צו בויען אַ ליטעראַטור אָן אַ פאָלקלאָריסטישער באַזע. דער סאַמע קלאַסישער בײַשפּיל איז די דיכטונג אין דער לאַטײַנישער שפּראַך, ביז אין די צײַטן פון די אייראָפּעיִשע הומאַניסטן אַרײַן.

מען קען נישט אָפּלייקענען די גרויסע פּאָעטישע ווערטן פון דער שפּעט־לאַטײַנישער ליטעראַטור. אָבער אָן דעם רוימישן פאָלקסלעבן, וואָס האָט זיך אויס־געווירקט שעפעריש אין דעם פאָלקלאָר, איז די נײַ־לאַטײַנישע ליטעראַטור געווען און געבליבן אַ ברכה לבטלה.

דער לעבעדיקער פאָלקלאָר איז די שוואַרצערד, וואָס פון איר וואַקסט אַרויס אָרגאַניש די לעבעדיקע און ווירקנדיקע ליטעראַטור. דער פאָלקלאָר צייכנט שוין אָן בולט און אין אים קען מען שוין בולט דערקענען און אָנטאַפּן די פּלוסן און מינוסן, די מעגלעכקייטן פון דער אָדער יענער נאַציאָנאַלע ליטעראַטור.

די קרוין פון דער ענגלישער פאָלקסשאַפונג איז די באַלאַדע. די קרוין פון דער ענגלישער ליטעראַטור איז די דראַמע. די שאַרפע שפּירונג פאַרן דראַמאַטישן עצם, וואָס דאָס ענגלישע פאָלק האָט אַרויסגעוויזן, זינגענדיק זײַנע באַלאַדן, האָט פּאַמעלעך געצײַטיקט די גרויסע דראַמע און זיך דערהויבן צו דער העכסטער דראַמאַטישער וויזיע דורך שעקספּירן.

די קרוין פון דעם ייִדישן פאָלקלאָריסטישן שאַפן איז דער **פאָלקסהומאָר**, דער ייִדישער וויץ, וואָס איז אַפילו אַ שם־דבר בײַ די גויים. אָט די דאָזיקע שאַרפע שפּירונג פאַרן הומאָריסטישן, וואָס מערקט זיך בולט אין דער ייִדישער פאָלקס־שאַפונג, האָט פּאַמעלעך זיך צעצײַטיקט און דערגרייכט איר העכסטע און קלאַסיש־סטע פאַרענדיקונג אין שלום־עליכמען.

ווען מען נעמט אין באַטראַכט די אַקטיוו־העראָיִשע ראָלע פון די ענגלענדער אין דער וועלט־געשיכטע און די פּאַסיוו־העראָיִשע ראָלע פון די ייִדן אין דער מאָדערנער וועלט־געשיכטע, וועלן מיר אפשר פאַרשטיין, פאַר וואָס ס'איז אַזוי און נישט אַנדערש.

די דראַמע איז בכלל דאָס צרה־קינד סײַ פון דער העברעיִשער, סײַ פון דער ייִדישער ליטעראַטור. אַ פאָלק מיט אַזאַ דראַמאַטישער פאַרגאַנגענהייט, מיט אַזאַ טראַגישער קעגנוואַרט — איז אין זײַן ליטעראַטור נישט דערגאַנגען צו דראַמע!

די ביבל אַליין שטעלט אַוועק אַ גאַנצן שלל פון דראַמאַטישע געשטאַלטן — און קיין איינע פון זיי איז ביז איצט נישט גענלייזט געוואָרן נישט פון דער העברעיִשער און נישט פון דער ייִדישער ליטעראַטור. די געשטאַלט פון קין, דעם ברודער־מערדער, די געשטאַלט און די טראַגעדיע פון שאול המלך, דעם האַמלעט פון דער ייִדישער געשיכטע, דער ייִדישער איפיגעניאַ־מאָטיוו — די מעשה מיט יפתחס טאָכטער — האָבן נאָך ביז צום הײַנטיקן טאָג נישט באַקומען אין דער ליטעראַטור בײַ ייִדן קיין תיקון.

יפתחס טאָכטער און איפיגעניאַ. צוויי גורל־שוועסטער. אָבער נישט מיט דעם זעלביקן מזל. מיט איפיגעניאַ האָבן זיך באַשעפטיקט די גרויסע גריכישע טראַגיקערס, די דײַטשישע און די פראַנצויזישע קלאַסיקערס און מיט יפתחס טאָכטער נאָר איינער — שלום אַש אין אַ דראַמאַטיש זיבעלע.

דאָס אַבסאָלוטע פעלן פון דער דראַמאַטישער שפּירונג בײַם ייִדישן פאָלק האָט געמאַכט אוממעגלעך די באַלאַדע־פאָרם אין זײַן פאָלקסליד. אויפן חורבן בית־המקדש — דער טראַגעדיע פון נאַציאָנאַלן אונטערגאַנג — רעאַגירט נאָך ביז צום הײַנטיקן טאָג דאָס פאָלק מיטן אַלטן „איכה"־געזאַנג, דאָס הייסט — ליריש־עלעגיש.

אַז דאָס שײַכות צווישן באַלאַדע און דראַמע איז נישט קיין סתם השערה מײַנע, וואָס הענגט אין דער לופטן, לאָזט זיך באַווײַזן. אַלע פעלקער, וואָס האָבן פאַרמאָגט אַ דראַמאַטישע שפּירונג, האָבן אין זייער פאָלקלאָר — די באַלאַדע, און אין זייער ליטעראַטור, ווי אַ קאָנסעקווענטע אויפשטײַגונג — די דראַמע.

אַזוי איז עס בײַ די ענגלענדער, בײַ די דײַטשן, בײַ די סקאַנדינאַווישע פעלקער. פון די ראָמאַנישע פעלקער האָט בלויז איין פאָלק דערגרייכט די גרויסע דראַמע — די אויטענטישע און נישט די קאָנסטרויִרטע — דאָס איז דאָס שפּאַנישע פאָלק. פון די סלאַווישע פעלקער האָט קיין איין פאָלק נישט דערגרייכט די באַלאַדע אין זײַן פאָלקלאָר און די דראַמע אין זײַן ליטעראַטור.

צוויי מאָמענטן, צוויי בולטע ליניעס צייכענען זיך אָן אין דעם ייִדישן פאָלקלאָר: אַ ליריש־פּאַטעטישע און אַ גראָטעסק־רעאַליסטישע ליניע. דער ליריש־פּאַטעטישער עלעמענט פאַרבינדט אים שטאַרק מיט דער העברעיִשער טראַדיציע, מיט ווײַטע אַמאָלן — די וווּנדער־מעשה, די לעגענדע, דער ייִדיש־רעליגיעזער עקסטאַז; דער גראָטעסק־רעאַליסטישער עלעמענט — מיטן פאָלקס־אַנעקדאָט און מיט דער פאָלקס־פּאַנטאָמימע. אויף דער ערשטער ליניע באַוועגט זיך די ייִדישע ראָמאַנטיק: פּרץ, לייוויק, איגנאַטאָוו און אַנדערע; אויף דער צווייטער — גאָלדפאַדן, שלום־עליכם, משה־לייב האַלפּערן א"אַ.

די ייִדישע ראָמאַנטיק האָט אויפגעכאַפּט און דערהויבן דעם טאָן און דעם נוסח פון דער רעליגיעזער פאָלקס־נשמה און פון דער וווּנדער־מעשה בכלל: פּרצס „חסידיש" און „פאָלקסטימלעכע געשיכטן", לייוויקס „גולם" און „גאולה־קאָמעדיע", איגנאַטאָווס „וווּנדער־מעשיות פון אַלטן פּראָג". נישט אַלע מאָטיוון, געשטאַלטן, פּראָבלעמען, וואָס דער רעליגיעז־ראָמאַנטישער פאָלקלאָר האָט אָנגעצייכנט, זענען ביז איצט אויסגעשעפּט געוואָרן דורך דער ייִדישער ליטעראַטור.

איין זאַך איז אָבער כדאי פעסטצושטעלן: אויף דער ראָמאַנטיש־פּאַטעטישער ליניע באַגעגנט זיך די נײַ־ייִדישע ליטעראַטור מיט דער העברעיִשער. אויך די נײַ־העברעיִשע ליטעראַטור האָט אַרויסגעוויזן אַן אויסערגעוויינטלעכע שפּירעוודיקייט פאַר די ראָמאַנטיש־פּאַטעטישע מאָטיוון און טענער, וואָס דער ייִדישער פאָלקלאָר האָט אָנגעצייכנט, דער עיקר — אין דער חסידישער פאָלקס־מעשה. דער ייִדיש־רעליגיעזער פאָלקלאָר האָט אין זיך אויפגעהאַלטן אַ נשמה־שאַפונג, אַ געמיט־אַטמאָספער, וואָס איז אַלט ווי דאָס ייִדישע פאָלק גופא.

אין דער דאָזיקער נשמה־לאַנדשאַפט האָט נאָך גאָט געזאָגט צום ליכט, אַז ס'איז גוט. אין דער דאָזיקער נשמה־לאַנדשאַפט האָבן געוואַנדלט דער אר"י הקדוש און די ל"ו צדיקים. אין דער דאָזיקער געמיט־לאַנדשאַפט האָט אויפגעציטערט די בעל־שם־געשטאַלט — די ייִנגסטע מיסטישע לעגענדע אינעם גאַנצן אייראָפּעיִשן פאָלקלאָר.

דער ייִדיש־רעליגיעזער פאָלקלאָר האָט אויפגעהאַלטן ווי אַן אבן־טוב די תפילה, דעם לירישן דע־פּראָפונדיס־מאָנאָלאָג פון דער ייִדישער נשמה מיטן באַשעפער פון אַלע וועלטן. אינטימע לירישע רעזאָנאַנסן פון תהילים — ביז צו די אויסטערלישע טענות פון דעם באַרדיטשעווער זצ"ל, ליריש־בונטאַריש און פרום.

די ייִדישע ליטעראַטור האָט נישט געקענט איגנאָרירן אָט דעם לעבעדיקן קוואַל. ווי אַפּיקורסיש זי זאָל נישט געוועזן זײַן אין געוויסע צײַטן, האָט זי פאָרט געמוזט זיך אָנשטויסן אין דעם דאָזיקן פאָלקלאָריסטישן אוצר, וואָס איז אי אַ לעבעדיקייט פאַר זיך, אי אַ דערמאָנונג. דערמאָנענדיק זיך די תפילה, וואָס די מאַמע האָט געשעפּטשעט פאַר די בענטשליכט, גייט דער האַרבער מענדעלע מוכר ספרים אַרויס פון די כלים. דער ניכטערער משכיל און סאַטיריקער ווערט ליריש עקזאַלטירט. ער האָט אַנטדעקט, אַז אין דער ווײַבערישער תפילה אויף עברי־טײַטש איז פאַראַן אַ ים מיט ליבשאַפט נישט נאָר פאַרן אייגענעם הויזגעזינט, נאָר פאַר אַ גאַנץ פאָלק, פאַר אַ גאַנצער וועלט.

אין דער רעליגיעזער פאָלקס־מעשה האָט זיך אַנטפּלעקט סײַ דער ייִד, סײַ דער מענטש. און אינעם זכות פון אָט דער דערקענטעניש איז פּרץ דער קינסטלער געהאָלפן געוואָרן.

נישט אַלץ, וואָס די פּאַטעטיש־ראָמאַנטישע ליניע אין ייִדישן פאָלקלאָר האָט אָנגעצייכנט, איז פאַרענטפערט געוואָרן דורך דער נײַ־ייִדישער ליטעראַטור. אָבער תמיד, ווען די ייִדישע ליטעראַטור וועט זיך אומקערן צו אָט דעם קוואַל, וועט זי האָבן דעם קאָלומבוס־געפיל פון אַנטדעקן נײַע מאָטיוון, סימבאָלן און שיינקייטן.

די צווייטע פּאַראַלעלע ליניע, וואָס דער ייִדישער פאָלקלאָר האָט אָנגעצייכנט פאַר זיך און פאַר דער ייִדישער ליטעראַטור, טראָגט אַ גאַנץ אַנדערן כאַראַקטער. די ליניע איז מער וועלטלעך, כמעט אין גאַנצן נישט געבונדן מיט דער טראַדיציע. זי איז אַנטי־פּאַטעטיש, רעאַליסטיש, אָבער מיט אַ שמיצל אַריבער. אַ רעאַליזם, וואָס גרענעצט זיך מיט אַ גראָטעסקער פאַנטאַסטיק, ווי די ייִדישע ווירקלעכקייט אין די לעצטע פאַר הונדערט יאָר. אין דעם דאָזיקן טייל פון ייִדישן פאָלקלאָר ווימלט עס מיט לצים און נאַראָנים, מיט שפּיצלעך און שטעכווערטלעך, מיט

The lack of a great dramatic sense among Jews prevented Jews from developing the ballad form in their folk poetry. The Destruction of the Temple—the tragedy of the national disaster—still lives on the Jewish folk tongue in the words of Jeremiah's Lamentations—lyrical elegy, not drama. And the connection between ballad and drama is not just my own idea. All nations that had a sense of drama have the ballad in their folklore and the drama in their literature, as a natural and consistent development. It is true of the English, the Germans and the Scandinavians. The Spaniards are the only Latin people who have achieved a great authentic, not just a contrived drama. None of the Slav nations has achieved great ballad in its folklore or great drama in its literature.

There are two distinct lines in Yiddish folklore—one lyric-pathetic, the other grotesque-realist. The lyric-pathetic element is closely and powerfully linked with the Hebrew tradition, the distant past, the wonder story, the miracle, the legend, the Jewish-religious ecstasy. The grotesque-realist element is linked with the folk-anecdote and with folk-mime. The first gave us our modern romantic literature, Peretz, Leivik, Ignatiev. The second gave us Goldfaden, Shalom Aleichem, Moishe Leib Halpern. Yiddish romantic literature caught the tone of the religious folk-spirit and the wonder story generally—Peretz's Chassidic and folk stories, Leivik's *Golem* and *Redemption Comedy*, Ignatiev's *Wonder Stories of Old Prague*. Yiddish literature is very far still from having exhausted anything like all the motives, figures and problems contained in the religious romantic folklore.

But one fact emerges here—on the romantic-pathetic line the new Yiddish literature meets the new Hebrew literature, which too has shown an extraordinary sense of affinity for the romantic-pathetic motives and tones in Yiddish folklore, especially the Chassidic folk tale. The Yiddish religious folklore has preserved a creation of the Jewish soul, an atmosphere of mind and feeling which is as old as the Jewish people itself. In this soul-landscape God was still saying to the light, "It is good." In this soul-landscape the Ari and the Lamed Vov Tzaddikim still wandered about. In this atmosphere of mind and feeling the figure of the Baal Shem rose—the youngest mystical legend in all European folklore. The Yiddish religious folklore preserved like a precious jewel the prayer, the lyrical de profundis monologue of the Jewish soul with the Creator of all the worlds. The intimate lyrical resonance of the Psalms, up to the astonishing complaints which Rabbi Levi Yitzchok leveled against God, lyrical, insurgent and devout.

Yiddish literature could not ignore this living spring. No matter how antireligious and heretical it may have been at certain times it still had to strike against this folklorist treasure, which is both a living form itself and a reminder. Remembering the prayer which his pious mother murmured when she lighted the Friday night and Festival candles the severe and scoffing Mendele Mocher Seforim goes into ecstasies. The sober Maskil, the satirist becomes lyrically exalted. He has discovered that the women's prayers in Yiddish contain an ocean of love not only for their own household, not only for their own people, but for the whole world.

The religious folk tale revealed both the Jew and the man. And this recognition elevated Peretz as a great writer. Not everything there is in the pathetic-romantic line of Yiddish folklore has been taken up and answered in the new Yiddish literature, but always when Yiddish literature will return to this source it will like Columbus have the feeling that it has discovered a new world, new motives, new symbols, new loveliness.

The second parallel line that Yiddish folklore has marked out for itself and for Yiddish literature bears an altogether different character. This line is more worldly, secular, almost wholly dissociated from the tradition. It is anti-pathetic, realist, but it goes further—it borders on grotesque fantasy, as Jewish real life does in the last few centuries. This field of Yiddish folklore is peopled with fools and drolls and pranksters, with practical jokes and barbed words, with imprecations and execrations, with puns and quips and jibes, with playing the fool and with making an ass of yourself. True, even in this field of Yiddish folklore there is often a strong pious note. As in the love song of the young tailoress, in the family song and in the cradle song. The folk song and the Purim shpil were synthesized to create the Yiddish theater. Raisins and almonds plus masquerade plus

קללות, מיט וואָרט־זשאָנגלערייַען, מיט וויצן און שפּריצן ,מיט שפּילן און פאַר־שייַטקייט.

אמת איז, אַז אויך אין דעם טייל פון ייִדישן פאָלקלאָר זענען פאַראַן שטאַרקע און פרומע אַקצענטן. דאָס ליבעליד פונעם שנייַדער־מיידל, דאָס פאַמיליע־ליד, דאָס שלאָף־און קינדער־ליד וכדומה.

דער סינטעטיקער פון פורים־שפּיל און פאָלקסליד איז געוואָרן דער באַשאַפער פונעם ייִדישן טעאַטער, ראָזשינקעס און מאַנדלען פלוס ציגעלטאַנג, פאַרשייַטער מאַסקנשפּיל פלוס פרום ייִדיש פאָלקסגעמיט. אויף אַ ברייטער פאָלקלאָריסטישער באַזע איז אויפגעקומען דאָס ייִדישע פאָלקס־טעאַטער. וואָס מער דאָס טעאַטער האָט זיך זינט גאָלדפאַדענען דערווייַטערט פון דער פאָלקלאָריסטישער באַזע, אַלץ שפּלדיקער איז עס געוואָרן.

אָבער די באַזע איז פאַראַן, דער אומקער איז תמיד מעגלעך. טיף אין ייִדישן פאָלקס־אַנעקדאָט וואָרצלט שלום־עליכם. אַנעקדאָט און גלייכוואָרטל גיבן צו אַ סך חן און אייגנאַרט דעם שלום־עליכמשן ווערק.

אויב פּרץ איז דער העכסטער אויסדרוק פון דער ראָמאַנטיש־פּאַטעטישער ליניע, איז שלום־עליכם דער העכסטער קינסטלערישער אויסדרוק פון דער רעאַליס־טיש־גראָטעסקער ליניע.

אין וואָס באַשטייט דאָס גראָטעסקע ?

הערט זיך צו, ווי אַ פּשוטער ייִדישער פאָלקס־מענטש רעדט :

— איך בין געגאַנגען, בין איך.

אין אָט דעם אופן רעדן באַמערקט זיך דער מאָדנער און אייגנאַרטיקער שפּרונג איבערן פונקט.

שלום־עליכם האָט אויפגעכאַפּט דעם אופן רעדן פונעם ייִדישן פאָלקס־מענטש, זייַן נטיה צום מאָנאָלאָג. דער מאָנאָלאָג, וואָס איז אין תוך טעאַטראַליש, אָבער נישט דראַמאַטיש. טעמאַטיש וואָרצלט שלום־עליכם אין ייִדישן לעבן־שטייגער, אין ייִדישן פאָלקלאָר. אין זייַן אויסדרוק־פאָרם איז ער דער קלאַסישסטער פאָרשטייער פון דער רעאַליסטיש־גראָטעסקער פאָלקלאָריסטישער באַזע. דער כעלעמער רבֿ איז געווען דער פּראָטאָטיפּ פון זייַן רבֿ ר׳ יוזיפל פון כתרילעווקע. דער „פאַר־כּישופטער שנייַדער“ איז געבויט אויף אַ כעלעמער מעשה. און נאָך און נאָך. די אויפגאַבע פון יעדער אָרגאַנישער ליטעראַטור איז צו האָבן אַ פאָלקלאָריסטישן באָדן, דאָס מיינט אַ לעבעדיק פאָלק, און צו פאַרענטפערן די פּראָבלעמען, מאָטיוון און געשטאַלטן, וואָס דאָס פאָלק האָט אויסגעוואָרעמט און אָנגעצייכנט אין זייַן שאַפונג.

אַ בייַשפּיל פון העכסטער קינסטלערישער שלמות און פון אָרגאַנישער פאַר־וואָרצלטקייט אין דעם שאַפן פון זייַן פאָלק איז פאַר אונדז געטע אין זייַן רייַפסטן ווערק „פאַוסט“. דער „פאַוסט“־מאָטיוו איז, ווי באַקאַנט, אַ דייַטשישער פאָלקס־מאָטיוו. אין מיטלעלטער האָט דאָס דייַטשישע פאָלק אָנגעהויבן שעפּטשען די מעשה וועגן דעם ווונדערלעכן מאַגיקער, דאָקטאָר יאָהאַנס פאַוסטוס, וואָס האָט פאַרקויפט זייַן נשמה דעם טייַוול. בייַ געטען האָט דער דאָזיקער מאָטיוו באַקומען דעם העכסטן תּיקון.

אָבער דאָס מערקווערדיקע איז, וואָס נישט נאָר פאַר דעם פאָלקסמאָטיוו האָט דער גרויסער דייַטשישער דיכטער געהאַט פאַרשטענדעניש, נאָר אויך פאַר די פאָרמען, וואָס דער דייַטשישער פאָלקלאָר האָט אָנגעצייכנט. די דיאַלאָגן פון „פאַוסט“ זענען געשריבן אין דעם אַזוי גערופענעם „קניטל־פערז“ — דעם פערז, אין וועלכן די דייַטשישע „פורים־שפּילערס“ האָבן אימפּראָוויזירט זייערע „פאַסט־נאַכט“־שפּילן. די לירישע אינטערמעצאָס פון דער גרויסער פאַוסט־טראַגעדיע, די גרעטכען־לידער און די אַנדערע, זענען געשריבן אין טאָן און נוסח פונעם דייטשישן פאָלקס־ליד.

פאָלק און געניוס זענען געוואָרן איינס. איינער מיט דער הילף פונעם צווייטן.

★

דער דאָזיקער קורצער אַרטיקל איז אויסן צו שטעלן דעם טראָפּ אויף דער עסטעטישער און נאַציאָנאַלער פונקציע פונעם ייִדישן פאָלקלאָר. פאַר אַ זשורנאַל, וואָס שטעלט זיך די אויפגאַבע צו באַלייַכטן ייִדישע פּראָבלעמען אין דער ברייט און אין דער טיף, איז דאָס דאָזיקע פאָלקלאָר־ליטעראַטור־פּראָבלעם וויכטיק ביז גאָר, דער עיקר פונעם נאַציאָנאַל־קולטורעלן שטאַנדפּונקט. דער איצטיקער אַרטיקל איז נאָר אַן אָנדייַט פון דעם דאָזיקן פּראָבלעם.

(„אויפן שיידוועג“ נומ. 1, פּאַריז, אַפּריל 1939)

pious religious folk mood. The Yiddish folk theater rose on a broad base of folklore. The further the Yiddish theater since Goldfaden moved away from its folklore base the lower it sank.

But the base is there. And there can always be a return. Shalom Aleichem's roots are deep in Yiddish folk anecdote. His work sparkles with Yiddish folk anecdote and Yiddish folk sayings. If Peretz is the supreme expression of the romantic-pathetic line Shalom Aleichem is the supreme expression in art of the realist-grotesque line. Shalom Aleichem caught the way of speech of the man of the folk, his tendency to monologue, the monologue which is essentially theatrical, but not dramatic. Shalom Aleichem is thematically rooted in the Jewish way of life, in Yiddish folklore. His Reb Yossifel is based on the Rabbi of Chelm. His *Enchanted Tailor* is based on one of the folk tales of Chelm. Every literature that builds on its popular folklore builds on a sound and sure foundation, on a living people.

We have an example of folklore lifted to the supreme pinnacle of art in Goethe's *Faust*. The German people had started talking in the Middle Ages about this magician Dr. Faustus, who had sold his soul to the devil. Goethe took the motive and made a tremendous work of art of it. That is the way of literature—folk and genius are one. Each with the help of the other.

(1939)

from The Way We Think: A Collection of Essays from the Yiddish, ed. Joseph Leftwich. Thomas Yoseloff, 1969.